

Тема 27. Школи передового педагогічного досвіду. Самоосвіта вчителів.

План.

1. Сутність передового педагогічного досвіду, критерії його виділення.
2. Вивчення, узагальнення і впровадження передового педагогічного досвіду у шкільну практику.

Завдання для самостійної роботи:

Проаналізувати досвід роботи вчителя початкової школи

Література:

https://pidru4niki.com/1942020435556/pedagogika/uzagalnennya_peredovogo_pedagogichnogo_dosvidu

<https://school40.zp.ua/peredoviy-dosvid>

<https://sites.google.com/view/shkolappd/>

<https://osvita.ua/school/method/620/>

https://lib.iitta.gov.ua/718306/1/2018_Lavrinenko_posibn.pdf

Вивчення і впровадження у педагогічну практику передового педагогічного досвіду.

Педагогічний досвід – сукупність знань, умінь і навичок, здобутих учителем у процесі навчально-виховної роботи. Він є важливим елементом загальної культури педагога, в якій відображаються знання, вміння, навички та індивідуальні риси його особистості, постійно розвиваючись, збагачуючись протягом усієї педагогічної діяльності. Оновлюваність педагогічного досвіду зумовлена постійними змінами у практичній педагогічній діяльності та освітніх надбаннях педагога.

Педагогічний досвід учителя є підґрунтям, на якому зростає його педагогічна майстерність. Водночас він є і джерелом розвитку педагогічної науки. Це своєрідний пробний камінь під час експерименту, перевірки істинності теорій, концепцій, прогнозів тощо. Аналіз результатів експериментальної роботи, тобто спеціально організованого педагогічного досвіду, дає змогу довести істинність чи неправомірність теоретичного знання, перевірити оптимальність рішень, вірогідність прогнозів та ін.

Здобуті під час навчання у вищих педагогічних закладах освіти знання тільки у шкільній практиці стають гнучкими і глибокими, оптимізуючи педагогічні дії вчителя. У процесі педагогічної діяльності досвід осмислюється, оновлюється, спираючись на психолого-педагогічну науку. Активізує і вивчення чужого досвіду, порівняння його з власним. Педагогічний досвід повинен виражатися в технології навчально-виховного процесу, виявленні взаємозалежності його компонентів.

В педагогічній літературі можна знайти визначення поняття «Передовий педагогічний досвід» — творче, активне засвоєння і реалізація вчителем у практичній діяльності засобів і принципів педагогіки з урахуванням конкретних умов, особливостей дітей, учнівського колективу і особи вчителя. Передусім він спрямований на розв'язання актуальних проблем навчально-виховного процесу школи, зокрема на сучасному етапі – використання комп'ютерної техніки у навчальному процесі, формування правової культури школяра, виховання підприємливості молодшої людини та ін.

Для передового педагогічного досвіду характерною є новизна, яка виокремлює його з маси позитивної діяльності педагогів. Досвід можна вважати передовим тільки за умови, що він забезпечує високі результати навчально-виховної діяльності вчителя, які мають бути не випадковими, а наслідком застосування продуманої системи навчання й виховання. Важливим його показником є стабільність. Це означає, що результативність навчання і виховання мають бути перевірені часом. Перспективність передового педагогічного досвіду передбачає, що він «працює» й у практичній діяльності інших педагогів, його можна поширювати, втілювати в життя.

В сучасній педагогічній науці розрізняють такі види передового педагогічного досвіду: новаторський і зразковий.

Новаторському досвіду властиві оригінальність, новизна. Досвід педагога-новатора, що має експериментальний характер, називають дослідницьким. Якщо йдеться про вдосконалення форм, методів, засобів навчання і виховання на основі творчого їх використання, то такий досвід називають раціоналізаторством.

Зразковий досвід – це сумлінна діяльність учителя, який уміло використовує досягнення педагогічної науки, методичні рекомендації вчених, методистів, досвід інших педагогів, і на цій основі його навчально-виховна робота є зразком для інших.

Передовому вчителю властиві науковопедагогічне мислення, яке характеризується здатністю:

- аналізувати виховні явища в сукупності, взаємозв'язку та взаємозалежності;
- простежувати генезу впливу педагогічних взаємодій і впливів;
- співвідносити педагогічну дію з цілями і результатами навчання й виховання;

- охоплювати всі типи і способи мислення;
- аналізувати і синтезувати педагогічні явища, розрізняти педагогічну істину й помилки;
- відмовитися від усталених шаблонів і стереотипів, шукати і знаходити нові оцінки, узагальнення, підходи, дії;
- використовувати нові ідеї в практичному і творчому пошуку;
- виявляти мислительну гнучкість і оперативність;
- співвідносити тактичні й стратегічні дії.

Сучасна школа повинна стимулювати пошук учителів, які працюють творчо. По-перше, її має очолювати добре підготовлений керівник, здатний створити в педагогічному колективі творчий настрій, здоровий морально-психологічний клімат, сприятливі матеріально-технічні, санітарно-гігієнічні умови праці. По-друге, для організації творчої діяльності педагогічного колективу необхідна відповідна теоретична і практична підготовка вчителів, озброєння їх методикою творчих пошуків. По-третє, потрібен вибір суспільне значущої для школи і посиленої для педагогічного колективу теми, чіткість і ясність мети й завдань творчого пошуку для всього колективу і для кожного педагога зокрема, раціональний розподіл і кооперація праці. По-четверте, слід забезпечити вільний час педагогам через раціональну організацію їхньої праці та звільнення від невластивих їм функцій. По-п'яте, має існувати система стимулювання педагогічної творчості кожного вчителя і педагогічного колективу.

Досвід учителя є підґрунтям, на якому зростає його педагогічна майстерність. Водночас він – джерело розвитку педагогічної науки. Це своєрідний пробний камінь під час експерименту, перевірки істинності теорій, концепцій, прогнозів тощо. У педагогічній практиці, яка є досить складною, багатовимірною, багатоутворювальною, формуються та розвиваються різні типи педагогічного досвіду. Розпочинаючи свою педагогічну діяльність, педагог отримує особистий педагогічний досвід, який складається з основ педагогічної майстерності тощо. Педагогічний досвід, який створюється в контексті загальноприйнятих норм і рекомендацій, характеризується стійкою високою ефективністю та позитивною якісною результативністю, розглядається дослідниками як масовий педагогічний досвід. Особливе місце у кращій взірцевій практиці займає передовий педагогічний досвід.

Варто зауважити, що залежно від змісту окремі дослідники феномену «Передовий педагогічний досвід» розрізняють комплексний і локальний передовий педагогічний досвід.

Комплексний – це досвід, що висвітлює певну педагогічну технологію побудови навчально-виховного процесу, її змістові (зміст навчання) та процесуальні (методи, прийоми, форми навчання) засади.

Локальний досвід – такий, що представляє певний доробок учителя чи педагогічного колективу в побудові певних компонентів навчально-виховного процесу: цільового, стимулювально-мотиваційного, змістового, операційнодіяльнісного, контрольно-регулювального, оцінно-результативного.

Причому, за кількістю авторів чи носіїв досвіду (окремий педагог, група педагогів, методичне об'єднання працівників закладів освіти) передовий педагогічний досвід може бути *колективний, груповий, індивідуальний*.

Передовий педагогічний досвід є складовою більш широкого поняття – «педагогічний досвід» та є його різновидом. Ці терміни використовуються як важливі засоби пізнання педагогічних явищ (гносеологічна функція), фіксації, збереження, передавання інформації про результати практичної педагогічної діяльності (інформаційно-комунікаційна функція).

Передовий педагогічний досвід (у смисловому значенні «той, що рухається, знаходиться попереду») – це досвід, який виникає в надрах масового, але має переваги порівняно з ним за низкою критеріїв, до яких відносять актуальність, новизну, відтворюваність, ефективність, стабільність результатів, перспективність.

Причому, в більш широкому сенсі передовий педагогічний досвід розглядається як високий рівень педагогічної майстерності педагога, коли значні позитивні результати в роботі досягаються за рахунок правильного, вмілого та успішного використання відомих у науці принципів і методів.

Натомість у вузькому сенсі передовий педагогічний досвід містить у собі елементи творчого пошуку, новизни, оригінальності й тому розглядається як новаторство – раніше невідомий досвід, що збагатив педагогічну науку, суспільне педагогічне знання, висока ефективність і цінність якого була доведена у процесі педагогічної практики.

Залежно від змісту і результатів діяльності інноваційна педагогічна діяльність може бути *раціоналізаторською та новаторською*.

Раціоналізаторська інноваційна діяльність передбачає модернізацію освітнього процесу шляхом адаптації до конкретних умов уже розроблених педагогічних новацій, трансформацію педагогами-інноваторами наукових ідей у педагогічну практику.

Ця діяльність також пов'язана з удосконаленням, раціоналізацією, модернізацією того, що має аналог або прототип. Мова йде про використання відомого із незначною модифікацією. Іншими словами, педагоги-інноватори (або педагоги-модернізатори), вдосконалюють і по-новому використовують уже розроблені освітні інновації. Така діяльність часто пов'язана з педагогічним пошуком, дослідно-експериментальною роботою. Результатом такої роботи є раціоналізаторський педагогічний досвід. Він містить емпіричні інновації локального характеру: програми, плани, моделі діяльності, окремі техніки і технології навчально-виховного процесу. Цей тип інновацій змінює форми, методи та засоби навчальної, виховної або управлінської діяльності, проте суттєво не впливає на загальну стратегію освіти.

Новаторська педагогічна діяльність передбачає створення або розроблення нових ідей, методів, методик, технологій, програм тощо, які відкривають принципово нове в педагогічній науці та практиці. Результатом такої діяльності педагогів-новаторів є принципово новий освітній продукт та накопичений новаторський педагогічний досвід. Він містить інновації теоретико-методологічного характеру: нові концепції, теорії, системи, цілісні авторські методики; нові технології навчально-виховної та управлінської діяльності; нові навчальні курси, посібники, підручники. Цей тип інновацій якісно змінює мету, завдання, наукові підходи, принципи, а також структуру освітнього процесу.

I. Дичківською визначена певна класифікація принципово нових освітніх продуктів:

1) педагогічні відкриття (найбільш масштабні новаторські педагогічні рішення, пов'язані з формуванням, обґрунтуванням нових педагогічних ідей та їх упровадженням у конкретну педагогічну систему);

2) педагогічні винаходи (перетворення, конструювання окремих елементів педагогічних систем, засобів, методів, умов навчання та виховання).

Сучасні українські теоретики педагогічної науки переконують у тому, що передовий педагогічний досвід – це результат творчої діяльності педагога з елементами новизни, спрямований на реалізацію актуальних завдань освітньої діяльності.

Новаторський педагогічний досвід – це вищий ступінь виявлення передового педагогічного досвіду, якому властива системна перебудова педагогом своєї діяльності на основі принципово нової ідеї або сукупності ідей (відкриття), у результаті чого досягаються значна стійкість та ефективність педагогічного процесу.

Для оцінювання передового педагогічного досвіду науковцями розроблена спеціальна система критеріїв:

1. Актуальність і перспективність, тобто він має бути за своєю суттю новим, відрізнитися від масового, сприяти вирішенню завдань сучасного етапу розвитку освіти, знаходити застосування в масовому досвіді, мати перспективу для подальшого поширення.

2. Висока результативність, стабільність показників, оптимальність. Це означає, що застосування досвіду передбачає значні зрушення в системі роботи педагогічних кадрів, у рівні вихованості учнів, високий рівень навчально-виховного процесу.

3. Наукова обґрунтованість, що передбачає врахування законів і закономірностей процесу навчання й виховання учнів, відповідність основним принципам педагогічної діяльності.

4. Наявність елементів новизни й оригінальності. Незалежно від того, виходять автори досвіду за межі відомих форм і методів чи здійснюють педагогічний процес у цих самих межах, вони завжди вносять до нього щось індивідуально значуще.

Провідними критеріями передового педагогічного досвіду колектив українських науковців визначає такі:

– актуальність – сприяння вирішенню найважливіших на певному етапі завдань розвитку освіти;

– результативність – підвищення рівня розвитку дітей у процесі застосування конкретного досвіду;

– стабільність – використання впродовж тривалого часу в діяльності інших педагогів;

– раціональність – досягнення високих результатів за розумної інтенсифікації зусиль;

– перспективність – можливість творчого наслідування досвіду іншими педагогами;

– наукова обґрунтованість – відповідність основним законам, закономірностям, принципам педагогічної діяльності;

– існування елементів новизни й оригінальності

Рівні передового педагогічного досвіду:

1. Науковий рівень. Виявляється у принципово нових закономірностях організації навчально-виховного процесу й передбачає зміну навчальних програм, підручників. Цей досвід можна назвати новаторським. *Педагог-новатор* – це людина, яка пропонує нову ідею, втілення якої потребує принципово нового підходу.

2. Методичний рівень. Розкриття технології досвіду конкретної методичної ідеї, яка передбачає внесення в педагогічну теорію суттєво нового – методу, прийому, засобу навчання, принципово нового типу посібників. Цей рівень не потребує перебудови навчальних планів, програм, підручників.

3. Практичний рівень. Новизна в цьому разі проявляється в деталях (вдало дібрані приклади, оригінально складена система завдань). Майстерність, накопичуючись кількісно, може дати нову якість.

Роботу з вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду в школі очолює директор та його заступник з навчально-виховної роботи, в дошкільних і позашкільних установах – керівник, у межах району (міста) – районні (міські) управління (відділи) освіти, в області – обласне управління освіти і науки, на Всеукраїнському рівні – Міністерство освіти і науки України.

Безпосередньо організують і здійснюють цю роботу:

– у школі – директори та їх заступники із залученням вчителів і вихователів;

– у районах (містах) – методичні кабінети (інформаційно-методичні центри) районних (міських) управлінь (відділів) освіти;

– в області – обласний інститут післядипломної педагогічної освіти;

– на Всеукраїнському рівні – інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства науки і освіти України.

Робота з ППД проводиться згідно з планом роботи на кожному його етапі. Відповідно до вказаного вище документу керівники та методичний актив шкіл, ліцеїв, гімназій, дошкільних і позашкільних установ освіти виявляють нове, раціональне в досвіді окремих учителів,

вихователів, керівників гуртків; інформують про нього членів педагогічного колективу; роз'яснюють переваги у виявленому досвіді роботи педагогів щодо методів і прийомів, презентують їх у дії; навчають учителів, вихователів, керівників гуртків використанню запропонованих методів і прийомів; проводять аналіз результатів поширення досвіду.

У тих випадках, коли виявлений, вивчений, узагальнений, схвалений, поширений досвід учителя, вихователя, керівника гуртка за своїм значенням становить цінність і за межами навчального закладу, адміністрація повідомляє про нього методичний кабінет районного (міського) управління (відділу) освіти.

Обласне управління освіти і науки, інститут післядипломної педагогічної освіти:

- виявляють, вивчають, узагальнюють і схвалюють педагогічний досвід;
- організовують роботу з поширення схваленого педагогічного досвіду та рекомендованого Міністерством освіти і науки України;
- забезпечують ознайомлення з передовим педагогічним досвідом під час курсової та інших форм підвищення кваліфікації; надсилають районним (міським) управлінням (відділам) освіти, методичним кабінетам, школам, дошкільним і позашкільним установам інформаційні матеріали, що розкривають зміст, педагогічну й соціальну суть досвіду, його ефективність;
- відряджають працівників до інших областей України і країн з метою ознайомлення з ППД;
- надають до інституту інноваційних технологій і змісту Міністерства освіти і науки України (у вигляді аргументованої змістовної інформації) подання про досвід, який пройшов апробацію в масовій практиці і має істотний вплив на підвищення ефективності навчально-виховного процесу з метою подальшого вивчення.

Вивчати досягнення кращих майстрів-новаторів, запроваджувати їх у практику – одне з головних завдань методичних служб усіх ланок освіти.

Передовий педагогічний досвід фіксують у процесі внутрішньо шкільного контролю на педагогічних читаннях, конференціях тощо. Щоб він став надбанням масової практики, його потрібно вивчати й узагальнювати.

Педагогічна наука пропонує таку етапність вивчення педагогічного досвіду:

1. Визначення педагогічної проблеми та об'єкта вивчення. На цьому етапі формулюють тему досвіду, обґрунтовують її актуальність, формують групу для його вивчення.

2. Попереднє вивчення досвіду. Цей етап передбачає попереднє ознайомлення з об'єктом досвіду через відвідування навчальних занять, бесіди з педагогами, попереднє вивчення шкільної документації. Виходячи з цього, визначають ідеї передового досвіду, уточнюють методи його вивчення.

3. Теоретична підготовка. Особам, які вивчають передовий досвід, треба знати теоретичні та методичні положення з цієї проблеми, вже розроблені в педагогічній науці та практиці. Це дасть змогу визначити ступінь новизни досвіду, з'ясувати педагогічні умови, які забезпечують його результативність.

4. Основне вивчення досвіду. На цьому етапі збирають емпіричний матеріал, вивчають окремі ланки навчально-виховного процесу, проводять контрольні зрізи. Зібраний матеріал класифікують на типовий і випадковий, відтак його систематизують та узагальнюють.

5. Визначення провідних педагогічних ідей досвіду. Аргументуються і підкріплюються емпіричним матеріалом вихідні теоретичні положення, сформульовані на етапі теоретичної підготовки. У процесі систематизації та узагальнення досвіду саме вихідні теоретичні положення є основою визначення провідних його ідей, вироблення методичних рекомендацій щодо вирішення досліджуваної проблеми. Дається оцінка перспективності цього досвіду.

Під час вивчення передового педагогічного досвіду розкривають його авторів, технологію – сукупність методів педагогічної діяльності, особливості їх співвідношення та взаємодію, що забезпечують бажаний результат і визначають педагогічну майстерність автора

досвіду. Важливо чітко визначити критерії передового педагогічного досвіду, які дадуть змогу розглядати його не як випадкове явище, а як систему діяльності, а також умови формування досвіду, що допоможе зробити висновок про можливість його відтворювати. Необхідно визначитися і щодо засобів вивчення передового педагогічного досвіду, шляхів його поширення та популяризації.

У практиці склалися такі форми й методи втілення передового досвіду:

- відкриті уроки та інші заняття;
- усні повідомлення результатів вивченого, узагальнення передового педагогічного досвіду у виступах педагогів у школі, на нарадах, курсах, семінарах представників народної освіти;
- письмові повідомлення результатів вивченого, узагальнення передового педагогічного досвіду у формі методичних листів, методичних розробок, статей у газетах і журналах, видання брошур, монографій, збірників матеріалів конференцій і семінарів;
- наочно-демонстраційна популяризація передового педагогічного досвіду – організація виставок, спеціальні стенди при методкабінетах та ін.

Дієвість передового педагогічного досвіду забезпечує органічна взаємодія педагогічної науки та шкільної практики, яка застерігає вчителів від можливих випадковостей і помилок у пошуках нових методів навчання і виховання.

Узагальнення і втілення ППД – невід’ємна складова управління методичною роботою. **Під узагальненням ППД** розуміють висновки або думки загального характеру, які виникають у результаті аналізу окремих фактів і явищ. У висновках розкриваються зв’язки між явищами, формулюється суть, ідеї тих нововведень, які пропонуються вчителям.

За К.Д. Ушинським, передається не сам досвід, а думки, які виведені із досвіду, на основі яких можна сформулювати рекомендації. Головна мета аналізу і узагальнення передового педагогічного досвіду полягає у тому, щоб розкрити способи і прийоми, за допомогою яких досягається позитивний ефект.

В узагальненні ППД виділяють декілька етапів: виявлення, вивчення, узагальнення, опис і поширення.

Виявлення передового педагогічного досвіду – дуже непросте завдання. Передовий досвід вирізняється відносною:

- передовий досвід учорашнього дня – завтра може застаріти;
- для одних передовий досвід, а для інших – пройдений етап;
- в одних умовах передове, в інших – не має цінності.

Вивчення ППД. При вивченні і діагностиці (аналізі, оцінці) передового досвіду (змісту, методів, прийомів роботи вчителя) використовується:

– **спостереження, відвідування навчальних занять і позакласних заходів (цілеспрямоване сприйняття педагогічного процесу) з використанням сучасних аудіо- і відеозасобів;**

– **методи опитувальної діагностики:**

- бесіди з учителем,
- анкетування,
- контрольні роботи для учнів,
- педагогічне тестування,
- соціометричні методика,
- метод експертних оцінок,
- вивчення творчої лабораторії вчителя,
- вивчення думки оточуючих, колег;
- **вивчення і аналіз документації НВП:**
- наказів і протоколів,

- планів,
- конспектів уроків і заходів,
- звітів, доповідей, повідомлень,
- методичних розробок,
- дидактичних матеріалів,
- продуктів діяльності учнів,
- вивчення і оцінка особистісних якостей, ставлення вчителя до педагогічної діяльності,
- вивчення результатів діяльності вчителя і учнів.

Вивчається: суть досвіду, його прояв, зміст, методи, форми, прийоми і засоби навчання, діяльність учителя і учнів, конкретні умови виникнення і розвитку досвіду, особистість автора досвіду, тривалість у часі існування досвіду.

Під **аналізом і самоаналізом досвіду** розуміють мисленнєвий розподіл цілісного педагогічного процесу на складові. Без такого розчленування неможливо пізнати, осмислити жодного складного явища.

Елементи педагогічного досвіду, які виділяються шляхом аналізу, підлягають оцінці з точки зору їх педагогічної ефективності.

У вивченні досвіду важливий не тільки результат, але й увесь процес його створення (творча лабораторія учителя). Тому бажано проводити довгострокові спостереження.

Узагальнення і опис ППД.

Спочатку збирають позитивні факти, далі знаходять їх спільну причину, основу. Досвіду дається назва, коротко формулюється його суть, розкривається оригінальність у методиці навчально-виховної роботи і її системи.

Опис системи роботи вчителя, його авторської технології охоплює не одну якусь сторону навчально-виховного процесу, а різні сторони досвіду, які відображають його специфічні особливості:

- підготовка вчителя до нового навчального року, до вивчення теми, до окремого уроку;
- викладання вчителем нового матеріалу, забезпечення його зв'язку з життям і діяльністю учнів;
- організація самостійної роботи учнів на уроці з урахуванням індивідуального підходу;
- перевірка і оцінювання знань, умінь і навичок учнів, зрушення в їхньому розвитку;
- визначення домашніх завдань, їх перевірка і виконання;
- проведення позакласної роботи.

Упровадження і поширення ППД.

Поширення досвіду відбувається в різних формах: усна або друкована пропаганда, практичний показ (відкритий урок, позакласний захід).

Друкована форма дозволяє популяризувати передовий досвід далеко за межами того закладу, в якому він виник.

У структурі передового педагогічного досвіду виділяють:

- елементи досвіду, обумовлені індивідуальною своєрідністю особистості вчителя;
- прийоми і способи діяльності, характерні тільки для даної загальноосвітньої галузі;
- найбільш загальні прийоми і способи діяльності, які можуть бути використані в інших галузях.

Результати узагальнення передового досвіду можуть бути представлені у вигляді методичних рекомендацій, розробок, дидактичних матеріалів, творчої роботи, статті, навчально-методичного посібника.

Цінними формами популяризації і поширення передового досвіду є учительські конференції, наради, педагогічні читання. Поряд із традиційними (текстовими) формами узагальнення передового досвіду використовують інформаційні носії – текстові і графічні

файли на дискетах, CD, а також можливості комунікаційної загальноосвітньої мережі для анотації оглядів матеріалів і каталогів ППД.

Удосконалення передового досвіду.

Передовий педагогічний досвід характеризується перспективністю свого розвитку, і тому після його впровадження, він удосконалюється і в практиці роботи вчителя, який його створив, і в роботі вчителів, які взяли досвід на озброєння.

Для виявлення, вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду слід визначити мету, завдання і принципи цього процесу.

Метою виявлення, вивчення, узагальнення та поширення ППД є популяризація інноваційних педагогічних технологій та всебічне їх упровадження у педагогічну практику, підвищення фахового рівня керівних і педагогічних працівників, підготовка вчителів нової генерації, які здатні розробляти і використовувати у навчальному процесі нові технології навчання.

Основні завдання виявлення, вивчення, узагальнення та поширення ППД полягають у стимулюванні інноваційних процесів управління навчальними закладами та сприянні розвитку управлінської та педагогічної майстерності, розвитку педагогічної науки.

Провідними принципами виявлення, вивчення, узагальнення та поширення ППД є законність, науковість, гласність, толерантність, комплексність, плановірність, нормативність, безперервність.

Варто також зупинитися на **класифікації критеріїв вивчення, узагальнення та поширення ППД** серед яких слід виокремити:

1. Актуальність і перспективність (сприяє виконанню завдань, поставлених перед школою урядом, органами освіти; дає можливість пришвидшити вирішення актуальних проблем педагогічної теорії; допомагає у подоланні труднощів, що виникають у роботі).

2. Висока результативність і оптимальність (підвищення якості знань, умінь та навичок школярів, рівня їх вихованості; сталість одержаних результатів у часі; стабільність результатів в умовах застосування такого досвіду іншими працівниками).

3. Наукова достовірність досвіду (досягнення високих результатів раціональним шляхом, відповідно до наук – педагогічної та психологічної. Якщо ж досвід вступає у протиріччя з прийнятими положеннями педагогіки, то це потрібно науково обґрунтувати).

4. Можливість творчого наслідування (виявлення ідеї досвіду, оцінка її з точки зору педагогічної науки, прийняття і використання іншими педагогами).

5. Наявність елементів новизни та оригінальності (внесення нового й обов'язково індивідуального, оригінального; те, що не є новим для області, може розглядатися як нове у межах школи, міста, району).

6. Стійкість, стабільність досвіду, його тривале функціонування. (проявляється у стійкій ефективності результатів упродовж тривалого часу).

Для керівників освітньою галуззю потрібно чітко усвідомити етапи вивчення, узагальнення і впровадження ППД, зокрема в процесі роботи методичних кабінетів регіональних департаментів освіти і науки:

I-й етап – «Підготовчий». Він передбачає організаційну, теоретичну і методичну підготовку. У процесі організаційної підготовки необхідно визначити проблематику й об'єкти досвіду, спланувати його вивчення. Після організаційної, теоретичної, методичної підготовки на основі перспективного плану здійснюється поточне планування вивчення досвіду. У поточних планах зазначається тема і мета досвіду, об'єкт вивчення, терміни, зміст роботи щодо вивчення досвіду.

II-й етап – «Вивчення ППД». Цей етап можна поділити на такі частини:

1. **Попереднє спостереження** (проводиться у вересні-жовтні впродовж 10–15 днів з метою визначення в загальних рисах суті досвіду, його оцінки з точки зору критеріїв);

2. *Грунтовне вивчення досвіду* (передбачається тривала, планомірна робота методиста за певною схемою, зміст якої залежить від характеру досвіду, встановленому при попередньому спостереженні). Ці спостереження варто проводити у два періоди: у грудні-травні з інтервалами у 1,5–2 місяці впродовж 5–7 днів. Методист має уточнити й поглибити висновки про суть досвіду, надає допомогу щодо усунення виявлених недоліків і доводить до необхідного ступеня досконалості.

3. *Контрольне вивчення*, суть якого – аналіз ефективності роботи вчителя, результативності його досвіду, проведення контрольних робіт у кінці року, перевідних та випускних екзаменів.

III-й етап – «Узагальнення та аналіз наслідків вивчення ППД». На основі зібраного матеріалу методист робить висновок про суть досвіду, розкриває методи, прийоми та технологію дослідження результатів, проводить педагогічний аналіз зібраного фактичного матеріалу, розкриває причинно-наслідкові зв'язки між явищами.

Письмове узагальнення досвіду може бути поданим у формі довідки, доповіді, статті, методичного бюлетеня, альбому, буклету, плаката, розкладки, стенда, листівки, методичних рекомендацій, монографій, посібників. Опис ППД повинен бути літературно оформленим, науково обґрунтованим, усвідомлено розкривати технологію педагогічної праці та її результати. Узагальнення досвіду може бути в усній формі: виступ учителя чи керівника школи на педраді, семінарі, засіданні методоб'єднання

Виділяють 3 рівні узагальнення ППД:

1. *Науковий* – пов'язаний з нагромадженням і теоретичним аналізом фактів, що лежать в його основі, передбачає виявлення його практичної новизни.

2. *Методичний* – розкриває процес діяльності в даній галузі, а не обмежується описом результатів. У цьому випадку чітко визначається порядок дії (висвітленням конкретної методики, наведенням яскравих прикладів, переконливим показом переваг даного досвіду). Проте і тут необхідно підкреслювати провідну педагогічну ідею досвіду. Необхідною умовою є аналіз результативності досвіду, що передбачає наявність методичних рекомендацій, порад з використання досвіду різними категоріями вчителів.

3. *Практичний рівень* включає три основні елементи: конкретний опис педагогічних дій; показ результативності; розкриття переваг і перспектив використання.

IV-й етап – «Поширення передового педагогічного досвіду». Поширення ППД – це діяльність, спрямована на ознайомлення працівників освітніх закладів із суттю досвіду, обґрунтування доцільності його впровадження, популяризацію передової педагогічної ідеї та здійснюється автором за сприянням адміністрації освітньої установи, районного методичного кабінету, регіонального Інституту післядипломної педагогічної освіти у таких формах:

– участь у модульних курсах підвищення кваліфікації в якості лекторів-практиків; педагогічних конкурсах як членів журі;

– виступи авторів досвіду на районних науково-практичних конференціях, семінарах, педагогічних читаннях, «круглих столах», засіданнях методичних об'єднань, районних школах передового педагогічного досвіду; курсах підвищення кваліфікації, творчі звіти;

– проведення комплексу заходів: лекції, семінари-практикуми, майстер-класи, консультації, відкриті уроки та позакласні заходи, опорні школи;

– публікації, тиражування інноваційного досвіду роботи (друкування у фахових журналах, окремі збірки, опис досвіду роботи з практичними додатками, CD-диски: розробки уроків, позакласних заходів, тестові, діагностичні матеріали і т.д.), веб-сайти, інтерактивні та мультимедійні посібники;

– участь у виставках та експозиціях на районних, обласних, всеукраїнських конференціях.

Існує й більш проста класифікація форм поширення ППД:

1. *Усна пропаганда* ППД здійснюється у формі лекцій, доповідей, що читають самі педпрацівники або методисти на педрадах, методичних об'єднаннях, конференціях, семінарах, педагогічних читаннях.

2. *Друкована пропаганда* ППД – це опис досвіду в спеціальних плакатах, буклетах, брошурах, статтях у педагогічних газетах та журналах, видання спеціальних збірників з досвіду роботи.

3. *Наочна пропаганда* ППД здійснюється за допомогою організації постійних, епізодичних педагогічних виставок, матеріалів з досвіду роботи, виставок-пересувок у методичних кабінетах, на методичних об'єднаннях, курсах, конференціях, серпневих нарадах та конференціях педпрацівників; використання технічних засобів (радіо, телебачення, створення презентацій, кінофільмів, фототек, магніфонних записів кращих занять та виховних заходів).

Таким чином, методистам регіональних департаментів освіти, шкільним методистам, учителям, які здійснюють поширення власного ППД слід усвідомити, що досвід виробляється, формується, а не передається. Його не можна передати з одного середовища в інше без активної дії того, хто його запозичує. Потрібно також усвідомити провідну ідею, зміст будь-якого досягнення передових педагогічних працівників і творчо використовувати їхні методи та прийоми, з урахуванням конкретних умов